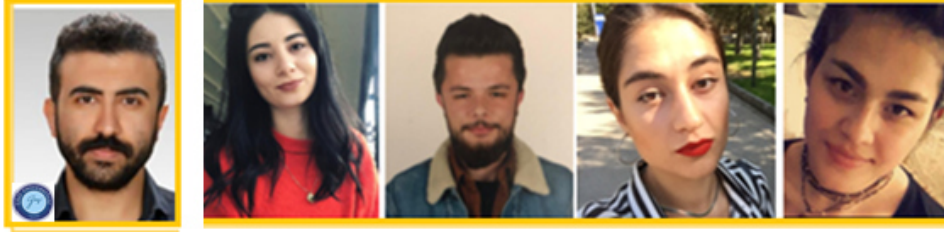

□ İ. İPEK, A. GÜNEŞ, M. CAN AKAR T. TAŞOVA, B. KARAAĞAÇ

**TÜRKİYE'DE TUVACA ÜZERİNE YAPILMIŞ LİSANSÜSTÜ
TEZLER¹****GRADUATE THESIS ON TUVAN LANGUAGE IN TURKEY****I. BÖLÜM: DOĞRUDAN TUVACA ÜZERİNE TEZLER****1996**

Arıkoğlu, Ekrem. *Tuva ve Hakas Türkçelerinde Fiil / The Verb in Tuvan and Khakas Turkic Languages*. Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Türk Dili Bilim Dalı, Doktora, Türkçe, 1996, 162 s.

Bu çalışma, Güney Sibirya'da birbirine komşu iki Türk topluluğu tarafından konuşulan Tuva ve Hakas lehçelerinin fiil yapılarını incelemeye yöneliktir. İki lehçenin sözlüklerine göre 244 fiil kökünden 118'i ortak, 64'ü Tuva Türkçesine, 62'si ise Hakas Türkçesine aittir. 43 Fiil yapım ekinden 35 'ü her iki lehçede ortaktır. 5 ek sadece Tuva Türkçesinde, 3 ek sadece Hakas Türkçesinde bulunur. Basit kipler toplam 16 adettir. Bunlardan 13'ü ortaktır. Kalan 3 kipten 2'si sadece Hakas, 1'i sadece Tuva Türkçesinde bulunur. Birleşik kipler her iki lehçede kurallı ve muntazam değildir. Sıfat-fiil ve zarf-fiil ekleri her iki lehçede işlek olarak kullanılır. İki komşu Türk topluluğunun konuştuğu bu iki lehçe yapı ve köken olarak pek çok yönden ortaklık gösterse de ses yapısı açısından farklılıklar oldukça fazladır.

2002

Kyzyl, Simtchit Maadyr. *Tuva Türkçesinin Şekilbilgisi (Türkçenin Tarihsel Dönemleri ile Karşılaştırmalı Olarak) / The Morphology of Tuvan Turkic Dialect (Comparatively with ancient and modern Turkic dialects)*, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konu: Türk Dili ve Edebiyatı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2002, 185 s.

Bu çalışmada Tuva Türkçesinin şekilbilgisinden yapım ve çekim biçimleri, Genel Türk dilinin tarihsel dönem metinlerinde ve çağdaş kollarında bulunan yapım ve çekim biçimleri ile

¹ Bu yazı YÖK Ulusal Tez Merkezindeki (tez.yok.gov.tr) erişime açık tezlerin bilgilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Çağdaş Tuva Türkçesinin çekim ve yapım biçimlerinin Türkçenin tarihsel metinlerde ve çağdaş kollarındaki geçen karşılıktan tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte Türkçenin eski ve çağdaş kollarında bulunmayan ancak Tuva Türkçesinde özgü biçimler de gösterilmiştir. Tezimiz, toplam 180 sayfadan olan iki büyük bölümden oluşmaktadır. I. Bölüm, Tuva Türkçesinde kullanılan ad ve fiil soylulardaki yapım biçimleri incelenmiştir. II. Bölüm, Tuva Türkçesinde kullanılan ad ve fiillerdeki çekim biçimleri incelenmiştir. Sonunda araştırmada kullanılan Genel Türk dilinin tarihsel dönemleri ve çağdaş kollarına göre yapılmış olan çalışmalar listesi eklenmiştir.

2004

Akıncı, Ebrar Rabia. *Shamanic Intiation Among the Tsengel Tuvans of Western Mongolia / Batı Moğolistan Tsengel Tuvaları'nda Şamanlığa Erme. Yeditepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, İngilizce, 2004, 188 s.*

Bu çalışmada amaçlanan, Batı Moğolistan Bayan Ölgü Aymağı Tsengel Sum'da yaşayan Tuvaların Şamanlık anlayışını, Şamanların özelliklerini bir bütün olarak irdelemek ve Tuvaların dünya görüşü açısından ortaya koyabilmektir. Çalışmanın da ortaya koyduğu üzere, nüfus bakımından görece olarak küçük bir topluluk olmalarına rağmen, Tsengel Tuvalarının Şamanlık anlayışı kendi içerisinde dahi çeşitlilik sunmakta ve farklılıklar sergilemektedir.

2006

Toktaş, Aras Hayat. *Tuvaca Alday-Buuçu Destanının Dil Yönünden İncelenmesi: Metin-Çeviri-Açıklamalı Sözlük. Yıldız Teknik Üniversitesi / Yüksek Lisans Tezi, 2006.*

Tuvaca "Alday-Buuçu" destanının dil yönünden incelenmesini içeren (metin-çeviri-açıklamalı sözlük) ve Hayat Aras Toktaş tarafından hazırlanan bu tez, Güney Sibirya Türk dili kabul edilen Tuvaca hakkında yapılmış bir çalışmadır. Türkiye'de henüz çalışılmamış olan Ad konusu, Tuvaca Alday-Buuçu metni etrafında dil yönünden incelenmiş, açıklamalı sözlük çalışması yapılmış ve Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Çalışma Türkiye Türkçesi ve Tuvaca arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymakla birlikte; yer yer özellikle Moğolcanın etkisinden ve Eski Türkçe'nin devamından kaynaklanan öğeleri de gözler önüne serecektir. Moğolcadan Tuvaca'ya geçen sözcükler olduğu gibi Eski Türkçeden de Moğolcaya geçişler olmuştur. Önsöz'de çalışmanın ayrıntıları geniş bir biçimde anlatılmıştır.

2008

Bapaeva, Janyl Myrza. *Tuva Kamlarının Alkışları (İnceleme-Metin-Aktarma). Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2008, 182 s.*

Tuva Şamanizmi, Türkiye'de az araştırılmış bir alandır. 'Tuva Kamlarının Alkışları' adlı çalışmanın amacı, bu açığı kapatma yolunda küçük bir katkıda bulunmaktır.

'Tuva Kamlarının Alkışları' adlı tezin ana konusu Tuva toplumunda eskiden beri özel statüye sahip şamanlar (kamlar) hakkında detaylı bilgi vermektir. Tezin araştırma kısmı, Rus, Türk, yabancı bilim adamlarının kaydettikleri bilgilerin sentezi yoluyla 'Şaman (kam) kimdir?', 'Nasıl kam olunur?', 'Kamların faaliyetleri nelerdir?', 'Kam alkışı nedir?' gibi sorulara cevap

mahiyetinde düzenlenmiştir. Bu bölümde kamların icra ettikleri tedavi ayinleri, fal bakmaları, kült ayinleri detaylı olarak betimlenmiştir. Şamanların yardımcı ruhları ve eşyaları (tef, kostüm, çomak), ölüm ve cenazeleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Tezin 'Metinler' kısmında kamların kamlama (şaman seansı) sırasında söyledikleri alkışlar Tuva Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktararak verilmiştir. Halk edebiyatı ürünü olarak alkışlarda, Şamanizm inancını yaşatan halkların mitolojisi, günlük hayatı, iyilik ve kötülük, güzellik ve çirkinlik anlayışı, hastalık sebepleri, tedavi yöntemleri, doğa-insan ilişkisi, gök, yer, atalar kültü gibi halk bilgisinin çeşitli yönleri yansıtılmıştır.

2009

Akıncı, Rabia Ebrar. *Batı Moğolistan Tsengel Tuvaları'nda Şamanizm, Şaman Olma ve Kozmoloji İlişkisi / Shamanism , Becoming a Shaman and Cosmology Among the Tsengel Tuvans of Western Mongolia. Yeditepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Antropoloji Anabilim Dalı / Sosyal Antropoloji Bilim Dalı, Doktora, Türkçe, 2009, 251 s.*

Tsengel Tuvalarının Şamanizm geleneğinde 'Şaman olma' fenomenini konu alan bu çalışma, 2002-2006 yılları arasında Batı Moğolistan Bayan Ölgüy Aymağı Tsengel Sum'da yaşayan Tuvalar hakkında yürütülen alan araştırması bulgularına dayanmaktadır. Tsengel Tuvalarının geleneğinde 'Kimler Şaman olur?' ve 'Nasıl Şaman olunur?' sorularından hareketle Şaman'ın seçilmesinde rol oynayan belirleyiciler, Tuvaların kozmoloji anlayışıyla ilişkisi içerisinde irdelenmiştir.

Çalışma, Tsengel Tuvalarının inançla ilgili uygulamalarını, bireysel ve topluluk halindeki sunu törenlerini, ayrıca gündelik yaşamda izlenen kuralların çözümlemesini içermektedir. Gerek törenlerde, gerekse gündelik yaşamda izlenen kimi kurallardan derlenen sembolik temalar, kozmoloji, ekoloji ve göçer hayvancılığa özgü üretim tarzıyla ilişkisi bağlamında yorumlanmıştır.

Tsengel Tuvaları için Şamanlık, yaratılışın, Tuva insanının doğasının, yazgısının bir parçası olarak kozmolojiyi tamamlayan bir olgudur. Şamanlık yazgısının açığa çıkışı ise, böyle bir yazgıya hazırlıklı olan topluluğun, kültürel algısı sayesinde ayırt edilir. Tsengel Tuvaları için Şamanlığın belirtisi, önceden tayin edilmiş varislerin olmadığı koşullarda, bireyin diğerlerinden farklılaştığı durumlardır. 'Hastalık' olarak tanımlanan bu farklılaşma süreci bağlamsaldır ve adayın yardımcı ruhlarıyla kurduğu ilk ilişkiyi betimler.

Son yıllarda yaşanan siyasi süreçler, pek çok Sibiryaya geleneğinde olduğu gibi Tsengel Tuvalarını da etkilemiş, Şamanlık geleneğini ve Şaman olma biçimlerini değiştirmiştir. Şamanlık geleneğini yeniden canlandırmakta olan Tuvaların Şamanlığa başlama ve Şamanlığı uygulama biçimleri halihazırda yeni tanımlar kazanmaktadır.

Arçın, Salih Mehmet. *Tuvaca Bir Destan: Haan-Tögüldür / The Epic of Tuvinian: Haan-Tögüldür. Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü / Türk Edebiyatı Bölümü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Türk Dili Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2009, 204 s.*

Haan-Tögüldür destanı Tuva Türklerinin tarihini, inaçlarını, kültürünü ve dilini yansıtan önemli bir eserdir. Bu çalışma, Türk halkları arasında Türkiye'de az bilinen ve coğrafya olarak bizden çok uzak Tuvalıların bir destanını ve bu destandan hareketle ayrıntılı bir dil incelemesini (giriş-metin-çeviri-dizin) içermektedir. Bu destanın kayda geçirilmiş tek nüshası bulunmaktadır.

Önsöz, Transkripsiyon Alfabeti, Kısaltmalar ve İşaretler'den sonra yer alan Giriş bölümünde Tuvalar ve Tuva Türkçesinin edebî dilinin kısa tarihçesi ve Tuvacanın ağızları ele alınmıştır.

Gramer İncelemesi adlı bölüm sırasıyla Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, İsim Çekimi, Ad Soylu Sözcükler; Fiil, Fiil Çekimi, Fiillerin Birleşik Çekimleri, Yardımcı Fiiller, Fiilimsiler başlıklarını taşımaktadır.

Gramer İncelemesi bölümünden sonra Metin ve Çeviri bölümü gelmektedir. Tuva Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarmada, metnin akıcı ve kolay anlaşılır olmasına, bunun yanı sıra, asıl metne bağlı kalmaya özen gösterilmiştir.

Son olarak ayrıntılı bir dizin bölümü hazırlanmıştır. Bu bölümde ödünç kelimeler, kelimedden hemen sonra, alındıkları dilin kısaltmasıyla gösterilmiştir.

Bu çalışma, Türkiye Türkçesi ile Tuva Türkçesi arasındaki benzerliklerin yanı sıra farklılıkları ortaya koymaktadır; Eski Türkçenin ses özelliklerini günümüze en iyi taşıyan lehçenin Tuvaca olduğunu ve özellikle kelime hazinesi yönünden Moğolcanın bu lehçe üzerindeki etkisini belirlemektedir.

2011

Tosun, İlker. *Tuva Türkçesinin Şekil Bilgisi / Morphology of Tuva Turkish*. Trakya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Türk Dili Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı, Doktora, Türkçe, 2011, 642 s.

Türk dili, dünya dilleri arasında önemli bir yere sahiptir. Bu dil, Kuzeydoğu Sibirya'dan Avrupa'nın iç bölgelerine kadar uzanan çok geniş bir coğrafyada anadil olarak konuşulmaktadır. Bu kadar geniş bir coğrafyada konuşulan bir dilin birtakım lehçelere ayrılması kaçınılmazdır. Tuva Türkçesi de, Türk dilinin Güney Sibirya'da konuşulan bir lehçesidir. Bu tezin amacı, Tuva Türkçesinin şekil bilgisi özelliklerini incelemektir. Bu özellikler Türk dilinin tarihi dönemleri ve çağdaş Türk lehçeleri ile kıyaslanmıştır. Tez, giriş, isimler, sıfatlar, zamirler, zarflar, fiiller, edatlar, sonuç ve kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır.

2012

Koçoğlu Gündoğdu, Vildan. *Günümüz Tuva Türkçesi: Giriş-Dil Özellikleri-Metinler-Söz Dizini / Contemporary Tuvan Turkish: Introduction-Language Properties-Texts-Index*. Ege Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Lehçeleri Anabilim Dalı, Doktora, Türkçe, 2012, 1224 s.

Tuva Türkçesini tüm yönleriyle ele almaya çalıştığımız tezimiz, beş ana bölümden oluşmaktadır. Tuva Türkleri hakkında (Tuva Türklerinin tarihi, Tuva adı, Tuva Türkçesinin edebî dil olma süreci, kullandıkları alfabeler vb.) kısa, tanıtıcı bilgiler sunduğumuz girişten sonra, günümüz Tuva edebî dilini yansıtan, çeşitli kaynaklardan oluşturduğumuz 27 metin üzerinde dil incelemesi yapılmıştır. Dil özellikleri tespit edilirken, metinlerimizden oluşturduğumuz fişler kullanılmış, böylece şekil bilgisinde, işlevler tespit edilerek, bunlar ön plana çıkarılmıştır. Metinlerimizdeki tüm sözcükler kullanıldığı cümledeki anlamlarına göre fişlenmiş ve sözlükte bu anlam farklılığı dikkate alınarak gösterilmiştir. Ayrıca tüm kelimeler, dizinde gösterilmiştir. Sonuç olarak ise, Tuva Türkçesinin, Türk lehçeleri arasında onu farklı kılan özellikleri üzerinde durulmuştur.

Serin, Selda. *Kızıl, Tuva Müzesi Yenisey Yazıtları: Metin-Dizin / Kyzyl, Tuva Museum Yenisei Inscriptions: Text-index. Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Türk Dili Bilim Dalı, Konu: Türk Dili ve Edebiyatı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2012, 288 s.*

Tarihi Türk Şiveleri sıralamasına göre Eski Türkçe sahasında yer alan Yenisey Yazıtları üzerinde yapılan bu çalışma "Kızıl, Tuva Müzesi Yenisey Yazıtları" olarak sınırlandırılmıştır. Tez; giriş, Yenisey Yazıtları ile ilgili daha önce yapılan çalışmalar, yazıt ve çizim fotoğrafları, harf çevrimi, çeviri yazı, anlamlandırma önerileri ile yazıtlardaki ifadelerin incelemesinden oluşan metin bölümü ve dizin çalışmasından oluşmaktadır. Giriş bölümünde Yenisey Yazıtları'nın nerede yer aldığı, ne zaman yazıldığı hakkında bilgi verilerek yazıtlarda kullanılan alfabenin tarihçesi konusundaki görüşlere yer verilmiştir. Yazıtların keşfinden, üzerinde yapılan uluslararası çalışmalardan, yeni bulunan yazıtlardan da bahsedilerek, tezi hazırlamaktaki amacımız ve yöntemimiz ortaya konmuştur. Metin bölümünde, W. Radloff'un estampaj çizimlerine yer verilmiş, Yenisey Yazıtları konusunda araştırma yapan, okuma denemelerinde bulunan araştırmacıların çalışmaları tek tek sunulmuş, yazıtların tanımlamaları yapılmıştır. Özgün olarak Tuva Müzesi'nde yer alan 47 Yenisey Yazıtı'nın yüksek çözünürlükte çekilmiş olan fotoğraflarına, fotoğraf çıktılarının üzerinden yapılan yazıt çizimlerine, Eski Türk alfabesi fontu ile metin görüntülerine harf çevrimleri ve çeviri yazılarına yer verilmiştir. Önceki okumalardan ve Eski Türkçe ile ilgili sözlüklerden yararlanılarak anlamlandırma denemesinde bulunulmuştur. Dizin kısmında ise okuduğumuz 28 yazıtta yer alan sözcükler listelenmiş, sözcüklerin anlamları ve türleri belirtilmiştir. Ayrıca genel olarak Yenisey Yazıtlarında kullanılan, tekrarlanan söz kalıpları ve yapıları açıklamalar ile sunulmuştur. Bu çalışma ile Tuva Cumhuriyeti başkenti Kızıl Müzesi'nde anıt mezar taşları üzerinde yer alan ve Yenisey Yazıtları içinde değerlendirilen yazıtlar toplu ve düzenli bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Yazıtlar değerlendirilirken 2006-2008 yıllarında Servet Somuncuoğlu tarafından "Eski Kızıl Müzesi"nde çekilen fotoğraflar ölçü olarak alınmıştır.

2015

Karadağ, Fatoş. *Tuvacada Tasvir Fiilleri / Descriptive Verbs of Tuvan. Çukurova Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2015, 103 s.*

Dil bireyin kendini daha iyi ifade etme ihtiyacından doğan yeni kavramları ve biçimleri karşılamak amacıyla çeşitli unsurlar kullanır. Söz varlığını geliştirmek ve zenginleştirmek adına kullanılan bu unsurlardan biri de birleşik fiiller ve onun bir alt ulamı olan tasvir fiilleridir. Tasvir fiilleri, eylemleri çeşitli açılardan tasvir ederek anlamı tamamlayan, betimleyen yapılardır. Bu çalışmanın amacı Eski Türkçe dönemine ait arkaik özellikler gösteren dillerinden biri olan Tuva Türkçesindeki tasvir fiillerinin durumunu ortaya koyarak alana katkıda bulunmaktır. Çalışmanın birinci bölümünde; tezin amacı, kapsamı, tasvir fiillerinin ne olduğu ve bu konudaki çeşitli araştırmacıların görüşleri yer almaktadır. Çalışmanın yönteminin anlatıldığı ikinci bölümde; örneklem, veri toplama ve inceleme yöntemleri anlatılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde çalışma sonucu ortaya çıkan fiiller ve Tuva Türkçesindeki kullanımları örneklendirilmiştir. Sonuç bölümünde ise Tuvacada tasvir fiillerinin durumu, kullanım sıklığı bakımından nasıl bir görünüm sergilediği değerlendirilmektedir.

Baran, Buket. *Tuva Türkçesinde Fiil Söz Yapımı / Verb Formation in Tuvan Turkish. Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2015, 473 s.*

Tuva Türkçesinde türetme yoluyla yapılan fiil söz yapımının ele alındığı bu tez altı bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde Tuva Türklerinin tarihi, nüfusu, coğrafyası, Tuva Türkçesi ve Tuva Türklerinin dil durumları hakkında genel bilgi verilmiştir. İkinci bölümde söz yapımının teorik kısmı ele alınmış, fiil ve söz yapımıyla ilgili genel tanımlara yer verilmiştir. Tartışmalı bir konu olan fiilde çatı, görünüş/kılmış ve olumsuzluk hakkındaki görüşlere yer verilmiş ve bu kategoriler eş zamanlı sözcükleşme işlevinde kullanıldığından söz yapımının bir süreci olarak değerlendirilmiştir. Üçüncü ve dördüncü bölümde Tuva Türkçesinde isimden fiil ve fiilden fiil yapan ekler biçim ve işlev açısından ele alınmıştır. Tuva Türkçesinde fiil söz yapım eklerinin öncelikle yapısal özellikleri ilgili açıklamalar yapılmış, daha sonra işlevleri açıklanmaya çalışılmıştır. Eklerin Eski Türkçedeki ve çağdaş Türk lehçelerindeki örnekleri de incelenmiş, örtüşen ve değişen yapılar tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca fiil söz yapımında Moğolca etkisinin olduğu durumlarda, eklerin Moğolcadaki yapı ve işlevleri de ele alınmış ve Tuva Türkçesinde Moğolcadan ödünçlenen ekler, bu eklerin Tuva Türkçesinde yol açtığı biçim-sesbilgisel ve işlevsel değişimler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tuva Türkçesinde aldığı eklere göre sınıflandırılmış fiil bütüncesi altıncı bölümde dizin olarak verilmiştir.

2016

Chuldum-Ool, Aygulya. *Tuva Türkçesinde Tabu ve Örtmece Sözcükler / Taboo and Euphemism Words in Tuvan Turkish. Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı / Çağdaş Türk Lehçeleri Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2016, 105 s.*

Bu çalışmada, Güney Sibiryta bölgesinde Tuva Cumhuriyeti'nde yaşayan Tuva Türkleri tarafından konuşulan Tuva Türkçesindeki tabu ve örtmece sözcükler ele alınmıştır. Tezin Giriş bölümünde Tuva Türklerinin tarihi, dili ve edebiyatı hakkında genel bilgi verildikten sonra tezin konusu olan tabu ve örtmece kavramları açıklanmış, tezin amacı ve yöntemleri belirtilmiştir. Çalışmamızda tabu ve örtmece sözcüklerin kökeni, türleri ve nasıl ortaya çıktığını anlattıktan sonra çeşitli araştırmacıların bu konudaki düşüncelerine değindik. Çalışmamızda amaç, Tuva Türkçesine ait Tabu ve Örtmece sözcüklerin nasıl ve niçin kullandıklarını belirterek, bunların ortaya çıkış sebepleri arasında gelenek, görenek, inançla ilişkili olduğunu göstermek, anlamsal özelliklerini ortaya koymak ve Türkoloji dalına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Araştırmamızın sözlük kısmında Tuva Türkçesinde var olan Tabu ve Örtmece sözcüklerin listesi çıkarılmış ve sözcüklerin ekleri gösterilmeye çalışılmıştır. Konuyla ilgili araştırmamızı yaparken alan çalışması da yapılmıştır, kaynak kişilerin isimleri tezin içinde ve son kısmında listesi verilmiştir. Sonuç olarak Tuva Türklerinin son zamanlarda Tabu ve Örtmece sözcükleri nasıl kullandıklarına değindik.

Fındık, Ayşe Şeyma. *Tuvaca Kiji-Bürüs Adlı Hikayenin Yazı Çevirimi, Türkçe Çevirisi ve Sözlüğü / A Tuvan Story "Kiji-Bürüs" - Transcription, Turkish Translation, Dictionary. Yıldız Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Eski Türk Dili Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2016, 235 s.*

Tuva'nın çocuk edebiyatını oluşturması 1930'lu yıllara denk gelir. Sosyo-politik değişimler, Tuva'nın Sovyetler Birliği'ne katılması, basın ve yayın organlarının katkısı Tuva çocuk edebiyatının gelişiminde önemli rol oynamıştır. Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Şaŋgır-ool Suvaŋ'ın yazmış olduğu Kiji-Bürüs adlı hikaye incelenmiştir. Türkçesi "Kocaayak" olan eser 2010 yılında basılmış olup Sibiryâ dillerinden olan Tuvacaya ait bir çocuk hikayesidir. Bu çalışma; Giriş, Metin, Çeviri, Sözlük-Dizin olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Tuva Cumhuriyeti, Tuva edebiyatı ve Tuva çocuk edebiyatı hakkında bilgi verilmiştir. Metin ve Çeviri bölümünde hikayenin Kiril alfabesinden Latin alfabesine yazı çevirimi yapılmış ve hikaye Türkçeye çevrilmiştir. Sözlük ve Dizin bölümünde ise hikayede geçen kelimelerin anlamları verilmiştir. Ayrıca kelimelerin birçoğunun etimolojisi üzerinde durulmuştur.

Malkoç, Hakan. *Tuva Destanlarının Tipolojisi / Typology of Tuva Epics. Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2016, 298 s.*

Tezde, Tuva destanlarında yer alan tiplerin tipik özellikleri, tipoloji yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Tez, giriş hariç altı kısımdan oluşmaktadır. "Giriş" bölümünde Tuva Destanlarının Tipolojisi'nin amacı ve araştırmanın önemi belirtilmiştir. Birinci ve ikinci kısımda Tuva Türklerinin tarihi ve destancılık geleneği üzerinde durulmuştur. Üçüncü kısımda "Edebî Eserde Tip Kavramı ve Tipin Özellikleri" başlığı altında, edebî eserlerde tip kavramının tanımı yapıldıktan sonra, konu ile ilgili yurt içinde yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir. Dördüncü kısımda "Sözlü Anlatılarda Tip Kavramı ve Tiplerin Özellikleri" başlığı altında masal, fıkra, halk hikâyesi, geleneksel halk tiyatrosu türlerinde yer alan tiplerin oluşum ve gelişim aşamaları değerlendirilmiştir. Beşinci kısımda ki "Sözlü Edebiyat Verimlerinden Destan ve Destan Tiplerinin Özellikleri" başlığında destanın teşekkülü, tiplerin oluşumu ve gelişimi incelenmiştir. Altıncı kısımda ise "Türk Destan Kahraman Tiplerinin Özellikleri" ne değinilmiştir. "Türk Destan Kahramanı Kalıbı" başlığı altında Türk destanlarında yer alan merkezî kahraman tipi on yedi özelliğe bağlı olarak ele alınmıştır. Tezin bu bölümünde Tuva destanları bulunan on beş destanın merkezî kahraman tipleri, bu kısmın alt başlığında oluşturulan Türk destan kahramanı kalıbına göre değerlendirilmiştir. Tezde çalışılan konu "Sonuç" bölümünde değerlendirme yapılarak anlatılmıştır.

Özbek, Emin Erdem. *Tuva Destanlarının Söz Varlığı / Vocabulary Analysis of Tuvan Epics. Balıkesir Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konu: Türk Dili ve Edebiyatı, Doktora, Türkçe, 2016, 1052 s.*

Bu çalışma ile Tuva destanları ve Tuva Türkçesinin söz varlığı özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Tuva Türklerinin zengin bir sözlü geleneği vardır ve bu gelenek içerisinde destanlar önemli bir yer tutar. Bu tez kapsamında, Tuva destancılığını en iyi şekilde örneklediği düşünülen altı destan metni üzerinden hareket edilmiştir. Metinlerdeki söz varlığı ilkin tematik olarak incelenmiştir. Böylece Tuva destanları ve Tuva Türkçesinin kavram alanlarına göre söz varlığı özellikleri ortaya konmuştur. Bu yöntemin ayrıca, dil-düşünce-kültür ilişkisine dair verimli sonuçlar sağlayacağı düşüncesinden hareket edilmiştir. Tematik inceleme için, daha önceki çalışmalardan da yararlanılarak kapsamlı bir tasnif geliştirilmiştir.

2017

Demirbaş, Dicle. *Tuva Destanlarında Maddi Kültür / Material Culture in Tuva Epos. Ahi Evran Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konu: Türk Dili ve Edebiyatı = Turkish Language and Literature, Yüksek Lisans, Türkçe, 2017, 307 s.*

Bu çalışmanın konusu, Metin Ergun-Mehmet Aça, Ekrem Arıkoğlu-Buyan Borbaanay ve Salih Mehmet Arçın tarafından, Tuvaca ve Türkiye Türkçesi çevirileriyle birlikte yayımlanmış olan toplam on yedi destan (Alday-Buuçu, Boktu-Kiriş, Bora-Şeeley, Kangıvay-Mergen (2), Aldın-Çaagay (2), Aldın-Kurgulday, Erelzey-Mergen, Haragalzay-Mergen Alkışlar, Han-Şilgi Attıg Han-Hülük, Arı-Haan, Arzılan Kara Attıg Çeçen Kara Möge, Şöögün Bora Attıg Şöögün-Köögün, Mögaa Şagaan-Toolay, Tanaa-Herel, Ton-Aralçın Haan, Bayan-Toolay, Haan Tögüldür) maddi kültür unsurları bakımından incelenip eşyanın insan hayatındaki yerinin tahlil edilmeye çalışılmasıdır.

2018

Oral, Melek. *Tuva Türklerinin Destanlarında Kadın Kahramanlar / A Woman Character in the Epics of Tuva Turkish. Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Konu: Türk Dili ve Edebiyatı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2018, 172 s.*

Bu çalışmada Sibirya'da yaşayan Türk boylarından biri olan Tuva Türklerine ait destanlarda yer alan kadın karakterler incelenmiştir. Tuva Türklerine ait on beş destan metni tahlil edilmiş metinlerde yer alan kadın karakterler sınıflandırılmış ve özellikleri örneklerle ortaya konulmuştur. Bu karakterlerin destancılık geleneği içindeki yeri ve destana kattığı unsurlar göz önünde bulundurulup yorumlanmıştır. Destanlar incelenirken kadın karakterlerin kapsamı değerlendirilip benzer çalışmalardan metot ve teknik olarak yararlanılmıştır. Tuva Türkleri'nin tarihi, edebiyatı ve kültürleri de araştırılıp değerlendirilmiştir. Sibirya'da yaşayan diğer Türk boylarının ve bunlar içinde özel bir öneme sahip olan Tuvaların halk edebiyatı geleneği oldukça zengindir. Bu halk edebiyatı geleneği içinde özellikle sözlü kültür oldukça gelişmiştir. Bu sözlü kültür ürünleri içinde masallar, efsaneler, türküler, bilmece, atasözleri, tekerlemeler dikkat çeker. Bu türlerin hepsi başlı başına birer inceleme konusudur. Fakat çalışmada bu türlerin arasında daha çok dikkat çeken, Türklük özelliğini en iyi yansıtanlarından biri olan destanlar üzerinde durulmuştur.

Aydın, Sevil. *Tuva Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler (Türkiye Türkçesi Ağzıları Bağlamında) / False Equivalents Between Tuvan and Turkish (in the Context of Logic Turkish Dialects). Manisa Celal Bayar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Çağdaş Türk Dilleri ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2018, 238 s.*

Bu çalışmada, ölçünlü Tuva Türkçesi ile ölçünlü Türkiye Türkçesi ve ölçünlü Tuva Türkçesi ile Türkiye Türkçesi ağzıları arasındaki yalancı eş değerli sözcükler tespit edilip sınıflandırılmıştır. Yalancı eş değerli sözcükler; iki ayrı dil yahut lehçede, ses ve şekil yönünden birbirine benzeyen ancak anlamsal açıdan farklılık gösteren sözcüklerdir. Bu sözcükler lehçeler arası aktarmalarda, aktarıcının hatalar yapmasına sebep olmaktadır. Bu çalışmayı, Tuva Türkçesi ve Türkiye

Türkçesi arasındaki aktarmalarda, yalancı eş değerli sözcükler nedeniyle yapılan hataların önüne geçmek için hazırlanmış bulunmaktayız.

Çalışmamızın giriş bölümünde; konu, amaç, yöntem, önem ve literatür taraması ile kısıtlılıklar hakkında açıklama yer almıştır. Birinci bölümde; Tuva Türkleri ve Tuva Türkçesine dair bilgiler verilmiştir. Ardından Tuva Türkçesi ve Türkiye Türkçesini etkileyen dillere değinilmiştir. İkinci bölümde, yalancı eş değerlik konusu açıklanmış ve bu konu üzerinde yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde; ölçünlü Tuva Türkçesi ve ölçünlü Türkiye Türkçesi ile ölçünlü Tuva Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ağızları arasındaki yalancı eş değerli sözcükler tasnif edilmiştir. Tasnifte sözcükler öncelikle türüne göre “isimler” ve “filler” olarak iki ana başlık altında verilmiştir. Türlerine göre ayrılan yalancı eş değerler, “tam yalancı eş değerli isimler”, “kısmî yalancı eş değerli isimler”, “tam yalancı eş değerli filler”, “kısmî yalancı eş değerli filler” olmak üzere dört alt başlıkta sınıflandırılmıştır. Ardından yalnızca Türkiye Türkçesi Ağızları ve ölçünlü Tuva Türkçesi arasındaki yalancı eş değerler tasnif edilmiştir. Sonuç kısmında ise tespit edilen yalancı eş değerli sözcükler ile ilgili istatistiksel bilgiler verilmiş ve açıklamalarda bulunulmuştur.

Sılamu, Shanatı. Çin'de Kazakça-Tuvaca Dil İlişkisi / Kazakh-Tuvan Language Contact in China. Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı / Çağdaş Türk Dilleri ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2018, 99 s.

Bu çalışmada, Çin'de konuşulan iki Türkçe varyant olan Kazakça ve Jungar Tuvacası arasındaki dil ilişkisi ele alınmıştır. Burada Kazakça-Jungar Tuvacası dil ilişkisi, Lars Johanson'un Kod Kopyalama Modeli temelinde eşzamanlı bakış açısıyla incelenmiştir. Bu bağlamda bölgede sosyal açıdan baskın dil olan Kazakçadan (B dili) sosyal açıdan zayıf dil olan Jungar Tuvacasına (A dili) yapılan genel kopyalar (global copying), seçilmiş kopyalar (selective copying) ve karışık kopyalar (mixed copying) betimlenmiştir. Örneğin Kazakçadan A dili konumundaki Jungar Tuvacasına Arapça ve Farsça kökenli birçok öge (çoğu isim) kopyalanmıştır. Hâlbuki Güney Sibirya'da konuşulan Standart Tuvacada ise İslami dillerden kopya kelimeler neredeyse yok gibidir. Sözcüğünün yanı sıra fonetik, morfolojik ve sentaktik temelde de Kazakçadan Jungar Tuvacasına birçok unsur kopyalanmıştır.

Bu Tez çalışması için, bizzat bölgeye gidilerek orada yaşayan değişik yaş grubundaki Jungar Tuvacılarından ses kayıtları alınmıştır ve daha sonra bu kayıtlar çözümlenerek transkripsiyonlu metne dönüştürülmüştür. Bu çalışmada değerlendirilen malzemenin bir kısmını, işte bu alan araştırmasında derlenen malzemeler oluşturmaktadır. Bunun dışında, Talant Mawkanuli ve Monika Rind-Pawłowski'nin bölgede yürüttükleri alan araştırmalarında derledikleri ve daha sonra yayınladıkları dilsel veriler de buradaki betimlemelerde kullanılmıştır.

Metin, Göksal. Tuva-Türk Destanlarında Şekil Değiştirmeler / Shape Changing Epics of Tuva Turk. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2018, 168 s.

Destanlar, toplumların sözlü gelenek içerisinde oluşturup, yaydığı ve gelecek nesillere aktardığı kültür miraslarıdır. Destanlarda, kahramanlıklar, zaferler, başarılar, göçler, yenilgiler, ihanetler, dostluklar, düşmanlıklar, acılar ve sevinçler her yönüyle yer alır. Zengin bir kültür ve sanat hazinesi olan Türk destanları Türklerin kültürlerine çok yönlü olarak ışık tutar. Türk

destanlarının vazgeçilmezleri kahramanlardır ve destanlar kahramanları etrafında şekillenir. Kahramanı kahraman yapan ise yüce değerler uğruna ortaya koyduğu mücadelelerdir. Zaman zaman olağanüstüyü de içerisine alan bu mücadeleler milletlerin kültür kodları hakkında önemli verileri barındırır. Kahramanın girdiği mücadelelerde işini kolaylaştıran ve onu başarıya ulaştıran en önemli unsurlardan birisi "şekil değiştirme"dir. Şekil değiştirme, Türk kültürü içerisinde doğan ve gelişen destanlarda yaygın olarak görülebilen bir motiftir. Bugüne kadar Türk destanları şekil değiştirme motifi açısından tez ölçeğinde ele alınıp incelenmemiştir. Bu çalışma Türk destan ailesine mensup anlatmalarda yer alan şekil değiştirme motifi üzerine yapılan tez boyutunda ilk çalışma olma özelliği taşımaktadır. Tuva Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra özerk cumhuriyet statüsü kazanan Türk topluluklarından biridir. Zengin bir kültüre sahip olan Tuvaların, tarihi, coğrafyası ve yaşayışları hakkında bilgi edinmek için başvurulacak en önemli kaynaklardan biri "maadrlıg tool" dedikleri destanlarıdır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Tuva destanları yazıya geçirilmeye ve incelenmeye başlanmıştır. Bu destanların önemli bir kısmı da Türkiye Türkçesine aktarılarak yayımlanmıştır. Bu çalışmada Metin Ergun-Mehmet Aça, Ekrem Arıkoğlu-Buyan Borbaanay ve Salih Mehmet Arçın tarafından, Tuvaca ve Türkiye Türkçesi çevirileriyle birlikte yayımlanmış olan toplam on yedi destan (Alday-Buuçu, Boktu-Kiriş, Bora-Şeeley, Kangıvay-Mergen (2), Aldın-Çaagay (2), Aldın-Kurgulday, Erelzey-Mergen, Haragalzay-Mergen Alkışlar, Han-Şilgi Attıg Han-Hülük, Arı-Haan, Arzılan Kara Attıg Çeçen Kara Möge, Şöögün Bora Attıg Şöögün-Köögün, Mögaa Şagaan-Toolay, Tanaa-Herel, Ton-Aralçın Haan, Bayan-Toolay, Haan Tögüldür) şekil değiştirme motifi açısından incelenmiş ve kimlerin, ne zaman, ne şartlar altında, hangi yerde, nasıl şekil değiştirdiği tespit edilerek şekil değiştirmelerin destanın seyrini nasıl değiştirdiği belirlenmeye çalışılmıştır.

II. BÖLÜM: TUVACANIN DA YER ALDIĞI KARŞILAŞTIRMALI TEZLER

1996

Killi, Gülsüm. *Kuzeydoğu Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Ses Bilgisi / The Comparative Phonetic of Northeast Turkish Dialects. Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, Türkçe, 1996, 518 s.*

Bu çalışmanın konusu, Genel Türk dili alanının Kuzeydoğu ve Güneydoğu Sibiryâ bölgesinde konuşulan Saha, Tuva, Hakas, Sor ve Altay Türkçelerinin karşılaştırmalı ses bilgisini içermektedir. Bu çalışma ile, bu lehçelerin birbiri ile olan yakınlıkları, lehçeler arası geçişler tespit edilmeye ve böylece hem kendi aralarındaki fonetik bağlar, hem de Genel Türk dili içindeki yerleri tayin edilmeye çalışılmıştır. 518 sayfa olan çalışmanın "Giriş" kısmında kısaca konunun sınırları belirtilmiş, çalışmaya temel olan malzeme ele alınmış, bu tür çalışmalarda ve bu çalışmada kullanılan metot üzerinde durulmuştur. Bu bölümün sonunda çalışmada kullanılan kısaltmalar ve işaretlere de yer verilmiştir. Birinci Bölümde Türk dilinin Kuzeydoğu alanında bulunan Türk boylarının adları, tarihleri, coğrafyaları üzerinde durulmuş, ayrıca bu boyların konuştukları ağızların bir yazı dili olarak ortaya çıkışından bahsedilmiştir. Çalışmanın İkinci Bölümünde Ortak Türkçe ile Kuzeydoğu Türk lehçelerinin ünlü ve ünsüz düzenleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde Ortak Türkçe ve Kuzeydoğu Türk lehçelerinin ses düzeni karşılaştırılmıştır. Bu bölümün sonunda ses gruplarında görülen gelişmeler ve ses olayları değerlendirilmiştir.

2005

Civelek, Özlem. *Dindışı Eski Uygurca Metinlerin Karşılaştırmalı Sözcük Varlığı / Comparative lexicology of Secular old Uighur Texts*, Yıldız Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2005, 440 s.

Bu çalışmada esas olarak 8.-14. yüzyıllar arası dindışı Uygurca metinlerin sözcük varlığı ele alınmıştır. Sözcükler üzerine yapılmış açıklamalardan ve karşılaştırmalı küçük bir sözlükten oluşan bu çalışmada Çağatay grubu (Yeni Uygur, Özbek) ve Güney Sibiryaya grubu (Tuva, Hakas, Altay ve Yakut) Türk dilleri ve San Uygurca esas alınmıştır. Bu gruplara ek olarak San Uygurca da karşılaştırmaya katılmıştır. Tarama kapsamı içerisine aldığımız dillerdeki ölçüt Eski Uygurcaya yakınlıkları olmuştur. Sonuç olarak dindışı Uygurca metinlerde görülen Arapça ve Farsça kelimeler Türkçe, Yeni Uygurca ve Özbekçede yaşarken diğer dillerde bu sözcüklerin yerini Moğolca ve Çince ödünçlemelerin aldığı saptanmıştır. Ayrıca Eski Uygurca kelimelerin bazı ses değişimleri ile en çok görüldüğü dilin Türkiye Türkçesi, en az görüldüğü dilin ise Yakutça olduğu tespit edilmiştir.

2010

Çağlayan, Volkan. *Moğolistan'da Ozanlık Geleneğinin Animizm ve Göçebe-Avcı-Hayvan Yetiştirici Toplum Dinamikleri Bağlamında İncelenmesi / Study of the Bard Tradition in Mongolia-Animism and Dynamics of Nomadic Hunter-Herder Communities*. Ege Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Müziği Anabilim Dalı / Türk Sanat Müziği Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2010, 151 s.

Bu tez, Moğolistan, Tuva ve Sibiryaya'daki göçebe, avcı-toplayıcı topluluklar arasında ozanın kimliği hakkında çalışmayı hedeflemiştir. Ozanın ritüelistik performansı, ses üretimi ve onların işlevleri açısından değerlendirilmiştir. Ozanın performansında zaman içinde değişiklik olmasını zorlayan nedenlerin bir kısmı, değişikliğin ajanları olarak modern politikalar, sömürgecilik ve küresel kapitalizmin darbesi olduğu düşünülmüştür. Katmanlı olmayan Moğol toplumunun içinde ozanın durumu; Moğol Animizmi animizm (popüler kitle kültüründe daha çok Şamanizm olarak bilinir), göçebe yaşam, ekonomik ve sosyal işlevler açısından değerlendirilmiştir. Örneğin, bir şamanın performansı manevi bir lider olarak, kozmik güçle birleşmenin pratiğini kapsarken; ozanın performansındaki değerlerin aktarımı adı verilen eylem, bazı diğer işlevleri görmüş ve Moğolistan'ın Budist coğrafyasında eskiden var olan inanç sistemine saygının sürdürülmesi fırsatını vermiştir.

Türker, Hilal. *Güney Sibiryaya Türk Destanlarında Kahramana Yardımcı Unsurlar / Accessory elements to the Hero in South Siberia Turkish Epos*. Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Edebiyatı Bölümü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2010, 174 s.

Bu tezin hazırlanmasındaki amaç, Güney Sibiryaya Türklerinden Altay, Hakas, Tuva ve Şor destanlarında kahramana yardımcı unsurların belirlenmesi ve bu unsurları fonksiyonlarıyla birlikte, tarihi kültürel açıdan araştırmaktır. Tez Altay, Hakas, Tuva ve Şor Türklerinin, Türkiye Türkçesiyle Türkiye'de yayımlanmış destan metinlerini kapsayarak tespit ve tasnif çalışması olarak sunulmuştur. Çalışma söz konusu destanlardan Türkiye Türkçesine aktarılanlarla sınırlı

kalmış, başka boyların destanlarıyla karşılaştırma yapılmamıştır. Bu amaçla önce genel olarak destan, Güney Sibirya Türkleri, destan anlatma gelenekleri, destanların şekil ve muhteva özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Ardından kahramana yardımcı unsurlar tespit edilmiştir. Daha sonra bu tespitler sınıflandırılmış ve Türk kültüründeki yerleriyle birlikte değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Güney Sibirya Türk destanlarında kahramanın başarısında ona yardım eden unsurların önemi büyüktür, ancak bu unsurlar geri planda kalmaktadır. Kahramana, insanlar, hayvanlar, olağanüstü varlıklar, nesnelere ve eşyalar, bitkiler yardım etmektedir.

2011

Kaba, Ali. *Altay, Tuva, Hakas ve Şor Destanlarında At Motifi Üzerine Bir İnceleme / Review on Horse Motives in the Altay, Tuva, Hakas and Şor Epics.* Ahi Evran Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Konu: Türk Dili ve Edebiyatı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2011, 204 s.

Bu çalışmada, Altay, Tuva, Hakas ve Şor destanları at motifi açısından incelenmiştir. Çalışma, Giriş ve üç bölümden oluşmaktadır: "Giriş" bölümünde incelenen destan külliyatı ile bu destanların meydana geldikleri sahalara hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Ayrıca Türk kültüründe at üzerine yapılan çalışmaların bir dökümü de yapılmıştır. Birinci bölüm, "Atların Sınıflandırılması" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde atların menşeleri, fiziki özellikleri, olağanüstü özellikleri ile at koşumları üzerinde durulmuştur. "Atın Destanlardaki Fonksiyonu" adlı ikinci bölüm, "At Kahraman Birlikteliği", "At İle Kahramanın Birbirini Sınaması", "At İle Kahramanın Yolculuğa Çıkması", "Atın Kahramanı Zor Durumlardan Kurtarması", "Atın Kahramanın Yerine Sefere Çıkması", "Atların Katıldığı Müsabakalar" ve "Atın Sonu" alt başlıklarından oluşmaktadır. "Sonuç" bölümünde çalışmada elde edilen sonuçlar sunulmuştur. Çalışmanın sonunda "Dizin" ve "Kaynakça" verilmiştir.

2015

Uluşık, Yaprak Pelin. *Türk Destanlarında Yeraltı Dünyası (Sibirya Sahası) / Underworld in Turkish Epics (Siberia Field).* Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Konu: Türk Dili ve Edebiyatı, Doktora, Türkçe, 2015, 337 s.

İnsanoğlu, toprağın altında kalan, görünmeyen ve bilinmeyen bölgeye her zaman merak duymuş ve bu karanlık, gizemli kısmı ölüm ile ilişkilendirmiştir. Yeraltı, aşağı dünya, ölümler ülkesi, cehennem vb. isimlerle tanımlanan bu yer, bütün olumsuzlukların, kötülüklerin ve acının kaynağı kabul edilmiştir. Dünyanın en büyük medeniyetlerinin çok tanrılı inanç sistemine sahip halklarının anlatmalarında bu yerin tasviri yapılırken tanrılardan ve tanrıçalardan, dikey hareketle yeraltına yapılan yolculuklardan, yeraltına açılan kapılardan ve kapı bekçilerinden; yeraltı denizlerinden, nehirlerinden ve kayıklarından; canavar, kötü ruh vb. yeraltı varlıklarından bahsedildiği görülmektedir. Şamanist Sibirya Türklerinin inançları ve bu inançlar ile ilgili anlatmaları da benzer yöndedir. Bu tezde, Şamanist Türk mitolojisinde yeraltı unsurları ve Sibirya Türk destanlarında bu unsurların verilmiş şekli ele alınmıştır. Altay, Hakas, Tuva, Şor ve Yakut destanlarında yeraltı dünyasının genel özellikleri, yeraltının efendisi Erlik başta olmak üzere yeraltı sakinleri ve destan kahramanının yeraltı macerası ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Yeşildal, Yılmaz Ünsal. *Er Töştük Destanı: İnceleme-Metin / Er Töştük Epic: Research - Text.* Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Konu: Halk Bilimi (Folklor); Türk Dili ve Edebiyatı, Doktora, Türkçe, 2015, 1043 s.

Destanlar, milletlerin geçmişlerinde yaşamış oldukları savaş ve göç gibi unutulması zor hadiselerin anlatıldığı halk anlatması ürünlerdir. Türk milleti, bugün bilinen ilk vatanı olan Orta Asya coğrafyasının jeopolitik konumu ve siyasi ortamı nedeniyle sıkça bu hadiseleri yaşamış ve bunun sonucunda bu hadiseleri konu edinen çok sayıda destana sahip olmuştur. Bu destanların bazıları tek bir boya aitken bazıları da (Koroğlu ve Alpamış gibi) varyant ve versiyonlaşma hadiselerini tamamlayarak birden çok boy arasında anlatıla gelmiştir. Bu çalışmaya konu olan Er Töştük Destanı da birden çok Türk boyu arasında anlatılan önemli destanlardandır. Çalışmada Er Töştük Destanı'nın en hacimli metni olan 16445 mısralık Sayakbay Karalayev anlatması esas alınmış olup bu anlatma, Er Töştük'ün Kırgız, Kazak, Tatar, Altay Tuva ve Uygur sahalarına ait toplam on beş varyant ve versiyonu ile mukayeseli olarak değerlendirilmiştir. Bu mukayese ve değerlendirmeler öncesinde anlatmanın varyant ve versiyonları hakkında bilgi verilmiş, çalışmaya esas teşkil eden metnin anlatıcısı Sayakbay Karalayev'in hayatı ve eserleri bağlamında edebî üslubu hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Son bölümde ise metnin çevriyazısı ve aktarımı yapılmış olup bu bölüm Türkiye sahasında ilk olması yönüyle ayrı bir önem arz etmektedir. Çalışmanın genelinde, bütün bu yapılan çalışmalar ışığında, içerisinde pek çok mitik motif ve kahramanı barındıran Töştük anlatmalarının Türk halk anlatmaları arasındaki yeri belirlenerek bilim insanlarının bilgisine sunulmuştur.

Teke, Sümeyye. *Sibirya Türk Lehçelerinde Bitki Adları (Saha-Tuva) / The Plant Names in Siberia Turkic Languages (Sakha-Tuvan).* Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2015, 561 s.

Sibirya Türk Lehçelerinde Bitki Adları (Saha-Tuva) başlıklı tezimizde Saha ve Tuva Türk lehçelerinde bulunan bitki adları tespit edilmiştir. Tespit edilen bitki adlarının Türkiye Türkçesine aktarımının en doğru şekilde sağlanabilmesi ve diğer Sibirya Türk Lehçeleri ile ortaklıklarının belirlenebilmesi için Rusça, Latince, Altayca ve Hakasça karşılıklarına da yer verilmiştir. Bitkilerin adlandırma yolları ile bitki adlarının etimolojik ve morfolojik yapıları konu edilmiştir. Bitkilerin adlandırma yolları belirlenirken kimi zaman bitkilerin görsellerine ihtiyaç duyulmuştur ve bu görseller ek olarak teze konmuştur. Bu tezde "Giriş, İnceleme, Sonuç, Kaynakça, Ekler" bölümleri yer almaktadır.

2016

Kartal, Büşra. *Sibirya Türk Destanlarında Törenler ve Kutlamalar / Ceremonies and Celebrations on the Siberian Turkic Epics.* Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2016, 407 s.

Çalışmamızın amacı, Sibirya'da yaşayan Altay, Tuva, Hakas Şor ve Yakut Türklerinin destanlarında yer alan tören ve kutlamaların kültürel arka planları açıklanarak tespit ve tahlilidir. Çalışmamızın malzemesini bu Türk boylarının Türkiye Türkçesine çevrilmiş metinleri oluşturmaktadır. Çalışmamızda öncelikle tören ve kutlama kavramları açıklanmış ardından

genel olarak bütün Türklerde ve özelde de Sibiry Türklerindeki törenler üzerinde durulmuştur. Söz konusu destanlardan hareketle bu destanlarda yer alan toplumu bir arada tutan ve beraberliği sağlayan tören ve kutlamalar tespit edilerek tahlili yapılmıştır. Sonuç olarak Sibiry Türk destanlarında yer alan tören ve kutlamaların toplum hayatında büyük bir birleştirici unsur olduğu görülmüştür.

Arçın, Mehmet Salih. *Tarihî Türk Lehçelerinde ve Çağdaş Sibiry Türk Lehçelerinde Zamirler / Pronouns in Historical Turkish Dialects and Contemporary Siberian Turkic Dialects. Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Türk Dili Bilim Dalı, Doktora, Türkçe, 2016, 382 s.*

Doktora tezi olarak hazırladığımız bu çalışma Altay dilleri olarak tasavvur edilen Moğolca, Tunguzca (Mançu-Tunguzca), Korece, Japoncadaki ve tarihî Türk lehçeleri ile çağdaş Sibiry Türk lehçelerindeki zamirleri konu edinmektedir. Çalışmamız; "Giriş", "Altay Dillerinde Zamirler", "Proto-Türkçede ve Tarihî Türk Lehçelerinde Zamirler" ve "Çağdaş Sibiry Türk Lehçelerinde Zamirler" olmak üzere 4 ana bölümden oluşmaktadır. Elinizdeki çalışmanın "Giriş" bölümünde zamir konusu üzerine Altay dillerinde, tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde yapılan incelemeler (karşılaştırmalı dil bilgisi kitapları, monografiler, makaleler vb.) tanıtılmış ve bu incelemelerin mahiyetleri genel hatlarıyla değerlendirilmiştir. "Altay Dillerinde Zamirler" bölümünde, Moğolca, Tunguzca (Mançu-Tunguzca), Korece ve Japoncadaki kişi, işaret, soru, dönüşlülük ve belirsizlik zamirleri tetkik edilmiştir. Bu bölümün sonunda Altay dillerindeki zamirlerin genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. "Proto-Türkçede ve Tarihî Türk Lehçelerinde Zamirler" bölümünde Proto-Türkçede ve Tarihî Türk yazı dillerinden Köktürk, Uygur, Karahanlı, Harezmi, Kıpçak, Eski Anadolu, Çağatay ve Osmanlı Türkçesindeki kişi, işaret, soru, dönüşlülük ve belirsizlik zamirleri incelenmiştir. Çalışmamızın "Çağdaş Sibiry Türk Lehçelerinde Zamirler" bölümünde çağdaş Sibiry Türk lehçelerinden yazı dili olarak kullanılan Altay, Tuva, Hakas ve Yakut Türkçesindeki kişi, işaret, soru, dönüşlülük ve belirsizlik zamirleri ele alınmıştır. Bu lehçelerin ağızlarındaki zamir örnekleri de tespit edilebildiği kadarıyla tanıklanmıştır. Çalışmanın sonunda Son Söz ve Kaynaklar kısmı bulunmaktadır. Son Söz kısmında incelememizde elde ettiğimiz sonuçlar maddeler hâlinde sıralanmıştır. Kaynaklar kısmında ise çalışmamızda kullandığımız eserlerin künyelerine yer verilmiştir.

2018

Kyzy, Kanzharbek Gulkayır. *Çağdaş Türk Lehçelerinde Ölüm Kavramı / The Concept of Death of Modern Turkish Dialects. İstanbul Kültür Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2018, 146 s.*

Çağdaş Türk halkları birçok açıdan birbirine benzeseler de, komşu yaşayan milletlerin, kabul ettikleri dinin ve yaşam koşullarının etkisiyle şekillenmiş olan gelenek ve göreneklerinde farklılıklara rastlanmaktadır. Gelenek ve göreneklerdeki farklılıkların çoğu Türklerin şimdiye kadar inandıkları inançların etkisinden dolayı ortaya çıkmıştır. Mesela, İslam dinini kabul etmiş olan Türk topluluklarında cenaze törenlerinde İslam dininin getirdiği adetler yapılır. Tanrıçılık inancından ve Şamanizmden kalan bazı inançlara hemen hemen bütün Türk halklarında hala inanılmakta ve o inancın kurallarına göre adetler yerine getirilmektedir. Hristiyanlığı benimsemiş Türk halkları da bu dinin adetlerinin yanında eskiden atalarının yerine getirdikleri

adetleri de yapmaktadırlar. Bu sözümüzü daha net açıklamak için birinci bölümde on yedi Türk halkının cenaze törenlerinde baştan sona kadar yaptıkları gelenek ve göreneklerinden bahsedeceğiz. Sadece gelenek, görenekler ve adetlerinde değil, bu on yedi halkın konuştukları lehçelerde de farklı söz, deyim ve atasözleri bulunur. Bu çalışmada on yedi çağdaş Türk lehçesini (Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Gagavuz Türkçesi, Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Tatar Türkçesi, Başkurt Türkçesi, Karaçay-Malkar Türkçesi, Karakalpak Türkçesi, Kumuk Türkçesi, Özbek Türkçesi, Uygur Türkçesi, Tuva Türkçesi, Hakas Türkçesi, Çuvaş lehçesi, Yakut lehçesi) konuşan halkların ölümle ilgili söz, birleşik eylem, deyim ve atasözlerinden hareketle onların ölümü algılayışı ele alınacaktır.

